

مقاله پژوهشی: راهبردهای تبیین گفتمان ولایت فقیه در حوزه هلال احمر

سید مسعود خاتمی^۱، افشار امیری^۲، سید صمد آقامیری^۳، علی اصغر احمدی^۴، جواد شجاع فرد^۵

پذیرش مقاله: ۹۸/۰۴/۰۵

دریافت مقاله: ۹۸/۰۲/۳۱

چکیده

از دیدگاه ولایت فقیه، کمک‌رسانی و امداد رسانی و نجات مصدومان بلایا، وظیفه همه آحاد جامعه و به‌عنوان امتحان الهی بوده و بر تسریع امداد رسانی تأکید شده است. این پژوهش باهدف تبیین گفتمان ولایت فقیه در اداره امور هلال احمر، با استفاده از تحلیل گفتمان لاکلا و دیگران به روش خبرگی انجام شده است. بر اساس نتایج به‌دست آمده، دال مرکزی در گفتمان حضرت امام خمینی (رحم الله علیه) «ارزش‌های اسلامی-انسانی» است و عناصر این گفتمان شامل «وظیفه انسانی، ارزشمندی، ارزشمندی کمک‌رسانی، علم و تقوا در خدمت‌رسانی، کیفیت کار، ایجاد مصونیت، خدمت‌رسانی سریع، انجام کار خوب، مکلف بودن، تعهد، ایمان» است و لحظه‌ها در این گفتمان «خدمت‌رسانی، کمک‌رسانی، مشارکت مردمی» و ضدیت آن «حقوق بشردوستانه غربی، شعار بشردوستی، کمک‌رسانی گزینشی» است. دال مرکزی در گفتمان حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، «کمک‌رسانی» است و عناصر این گفتمان «کمک به مظلومین، خدمت‌رسانی به ایثارگران، کمک به زلزله‌زدگان، سرعت عمل در انجام وظایف، کمک مردم در خدمت‌رسانی» می‌باشد و لحظه‌ها در این گفتمان «کمک و همکاری، اعتماد به مردم، رضایت‌مندی، سازمان‌دهی مناسب، عدم توجه به ملیت و هویت سیاسی در خدمت‌رسانی و ارائه خدمات امدادی» بوده و ضدیت شامل «داعیه‌داری حقوق بشر و اهداف بشردوستانه توسط آمریکا و برخی دول غربی» می‌باشد. بر اساس نتایج حاصل از این پژوهش، پیشنهاد می‌گردد برنامه‌ریزی و تدابیر لازم به‌منظور استیلای کامل و پیاده‌سازی گفتمان ولایت فقیه و تلاش برای معرفی آن به سایر کشورها صورت پذیرد.

واژگان کلیدی: جمعیت هلال احمر، گفتمان ولایت فقیه، اداره امور هلال احمر، ارزش‌های اسلامی-انسانی،

کمک‌رسانی

۱. استاد فوق تخصص جراحی عروق دانشگاه علوم پزشکی بقیه‌الله (عج)

۲. استادیار فوق تخصص روان‌پزشکی دانشگاه عالی دفاع ملی

۳. استادیار پزشک عمومی موسسه آموزش عالی علمی کاربردی هلال ایران

۴. کارشناس ارشد مدیریت دبیر کل جمعیت هلال احمر جمهوری اسلامی ایران

۵. دانش‌آموخته دکتری مدیریت راهبردی پدافند غیرعامل دانشگاه عالی دفاع ملی (نویسنده مسئول) j.shojafard@yahoo.com

مقدمه

در آموزه‌های دین مبین اسلام، موضوع کمک به انسان‌ها و کاستن از آلام و مشکلات آن‌ها مورد تأکید فراوان قرار گرفته است. دین اسلام، دین انسان‌دوستی، آرامش و صمیمیت است که هدف آن تأمین سعادت، رفاه و آرامش دنیوی و اخروی همه انسان‌ها است. این تحقیق، به دنبال تبیین گفتمان ولایت‌فقیه در اداره امور هلال‌احمر است تا بتوان با بررسی بیانات ولایت‌فقیه، اصلی‌ترین محورهای این گفتمان را استخراج نموده و در اداره امور هلال‌احمر، بتوان از آن بهره گرفت. در صورتی که عناصر این گفتمان استخراج و پیاده‌سازی نگردد، بیم آن می‌رود که به علت مرور زمان و نیز تلاش گفتمان غربی برای غالب شدن در نهادهای بشردوستانه، گفتمان ولایت‌فقیه تدریجاً کمرنگ شده و یا به فراموشی سپرده شود. قرآن کریم، ارزش والایی برای حفظ جان انسان‌ها قائل شده است و نجات جان یک انسان را معادل با نجات کل بشریت می‌داند و در آیه ۳۲ سوره مبارکه مائده آمده است که «وَمَنْ أَحْيَاهَا فَكَأَنَّمَا أَحْيَا النَّاسَ جَمِيعًا» هر کس یکی را احیا کند، گویا همه‌ی مردم را احیا کرده است. پیامبر عظیم‌الشان اسلام (صلی... علیه و آله و سلم)، خدمت به انسان‌ها و برآوردن نیازهای آن‌ها را برابر با عبادت در تمام عمر می‌دانند: «مَنْ قَضَى لَأَخِيهِ الْمُؤْمِنِ حَاجَةً كَانَ كَمَنْ عَبَدَ اللَّهَ ذَهْرَةً» هر کس یک نیاز برادر مؤمن خود را برآورد، مانند کسی است که عمر خویش را به عبادت خدا سپری کرده باشد (حسن‌زاده، ۱۳۸۸: حدیث ۱۰۵۱). بر این اساس، می‌توان انتظار داشت که گفتمان ولایت‌فقیه که منبعث از گفتمان دین مبین اسلام است نیز به همین گونه، ارزش والایی برای کمک به انسان‌ها قائل باشد. در این تحقیق، بیانات و آثار در دسترس ولایت‌فقیه، از ابتدای پیروزی انقلاب اسلامی تا اسفندماه سال ۱۳۹۴ مورد بررسی قرار گرفت.

حضرت امام خمینی (رحمت... علیه) بنیان‌گذار کبیر انقلاب اسلامی، با تأسی از آموزه‌های دینی اسلام، موضوع خدمت به انسان‌ها را سرلوحه کار خویش قرار داده به‌ویژه در مورد کمک به انسان‌های نیازمند تدابیر ویژه‌ای مانند تأسیس کمیته امداد امام (رحمت... علیه) و... را اندیشیده‌اند. حضرت امام خمینی (رحمت... علیه) کمک‌رسانی و امدادسانی و نجات مصدومان بلایا را وظیفه همه انسان‌ها و آحاد جامعه می‌داند و در این زمینه، همه را مکلف به کمک می‌داند و می‌فرماید: «فرض کنید زلزله بیاید و یکجایی را خراب بکند، شما ببینید برادرانتان زیر این خرابی‌ها مانده‌اند و دارند جان می‌دهند، شما نمی‌توانید بگویید که این مال شیر و خورشید سرخ (هلال‌احمر) است؛ به من چه

ربطی دارد. هر انسانی خودش را مکلف می‌داند، به هر عنوان، هر جوری که باشد، برود این‌ها را نجات بدهد» (صحیفه نور، ج ۷: ۴۳۵). پس از امام خمینی (رحمتا... علیه)، مقام معظم رهبری حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) نیز بحث کمک به نیازمندان و امداد رسانی را مورد توجه و تأکید قرار داده و در موارد متعددی آن را بیان فرموده‌اند. ایشان امداد رسانی در بلا یا را امتحان الهی نامیده‌اند، لذا در بازدید از مناطق زلزله زده روستای نیارک در سال ۱۳۶۹ می‌فرمایند: «هرکسی در حادثه‌ای زلزله زحمت بکشد و تلاش کند تا حادثه را جبران نماید، او از عهده‌ی امتحان برآمده و هرکسی که در مقابل این حوادث تلخ و خسارت بار، دست روی دست بگذارد و تلاش نکند، او در امتحان مردود شده است»^۱ معظم له ضمن تأکید بر سرعت امداد رسانی دستگاه‌های ذی‌ربط مانند هلال‌احمر، از عموم مردم می‌خواهند که در امر امداد رسانی مساعدت نمایند: «از همه مسئولان خصوصاً امدادگران هلال‌احمر و سازمان‌های خدماتی و امدادی و درمانی دیگر، می‌خواهم که با سرعت در کمک‌رسانی و نجات و درمان و اسکان مردم آسیب‌دیده اقدام کنند و از عموم مردم رشید ایران خواستارم که مسئولان و ستادهای ویژه امداد رسانی را به شکل شایسته حمایت نمایند»^۲ یکی از نهادهایی که در امداد رسانی و کمک به افراد حادثه‌دیده و آسیب‌دیده، نقش مهم و مؤثری دارد، جمعیت هلال‌احمر است. جمعیت هلال‌احمر جمهوری اسلامی ایران نهادی بشردوستانه است که در طول تاریخ پرافتخار خود از روز آغازین تاکنون با پرچم سفید صلح در شاهره انسانیت، سرافراز و پرافتخار، نقش‌آفرین صحنه‌هایی باشکوه از فداکاری و از خودگذشتگی بوده است (نوربالا، ۱۳۹۱: ۱۴۵). جمعیت هلال‌احمر که سابقاً تحت عنوان جمعیت شیر و خورشید فعالیت می‌کرد، یکی از نهادهایی است که در جریان انقلاب اسلامی، تغییرات اساسی و توسعه جدی پیدا کرد. با توجه به تغییرات اساسی این جمعیت پس از انقلاب اسلامی و نظرات و بیانات ولایت‌فقیه در این حوزه، مسئله اصلی این پژوهش، عدم تبیین گفتمان ولایت‌فقیه در اداره امور هلال‌احمر است؛ لذا این پژوهش به دنبال «تبیین گفتمان ولایت‌فقیه در اداره امور هلال‌احمر جمهوری اسلامی ایران» است.

اسخنرانی مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) در جمع مردم روستای نیارک: ۱۳۶۹/۴/۱۸

۲ پیام مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) در پی وقوع زلزله در استان‌های قزوین و همدان: ۱۳۸۱/۴/۱

مبانی نظری

- پیشینه شناسی

با بررسی‌های به‌عمل‌آمده موضوعی در خصوص تحلیل گفتمان ولایت‌فقیه در حوزه هلال احمر جمهوری اسلامی ایران یافت نشد.

- مفهوم شناسی

گفتمان مجموعه عناصر، لوازم و شرایطی است که چنانچه گرد هم جمع شوند، متن را به وجود می‌آورند؛ بنابراین، متن حاصل و نتیجه گفتمان است؛ به سخن دیگر گفتمان، فرآیند و متن فرآورده‌ی آن است؛ گفتمان پویا و متن ایستا است. همچنین گفتمان ماهیت زبانی و شفاهی داشته و برخوردار از ویژگی بینابینی و اجتماعی است و از سوی دیگر دارای اهداف، محتواها و شکل‌های متفاوت و متنوع است (اخوان کاظمی، ۱۳۹۱: ۴).

تحلیل گفتمان، رویکردی میان‌رشته‌ای است که ریشه در زبان‌شناسی دارد. این اصطلاح برای اولین بار توسط «زلیک هریس^۱» به‌کاررفته است. هدف عمده تحلیل گفتمان این است که تکنیک و روش جدیدی را در مطالعه متون، رسانه‌ها، فرهنگ‌ها، علوم، سیاست، اجتماع و مواردی مانند آن به دست آورد؛ بنابراین، تحلیل گفتمان جزء روش‌های تحقیق کیفی بوده که جهت کشف معنای به‌کاررفته در متن یا سخن به کار می‌رود و از آن در زمینه‌های مختلف مانند سیاست، رسانه‌ها و ... استفاده می‌شود (کلانتری، ۱۳۸۸: ۷). آنچه در تحلیل گفتمان، مبنا قرار می‌گیرد این است که معانی و درکی که ما از جهان داریم تنها در چارچوب گفتمان‌های مختلف ممکن می‌شود. به عبارتی می‌توان این‌گونه بیان کرد که گفتمان نظام معانی هستند که باورهای ما را نسبت به واقعیت‌های مختلف سیاسی و اجتماعی شکل می‌دهند (بخشایشی اردستانی، ۱۳۸۸: ۶۳).

گفتمان ولایت‌فقیه در اداره امور هلال احمر: گفتمان غالب در جمهوری اسلامی ایران است که بر پایه اندیشه‌ها، آراء، نظرات، رهنمودها و تدابیر حضرت امام خمینی (رحمت‌الله علیه) حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) شکل گرفته است و ریشه در آموزه‌های دینی و اسلام ناب محمدی (صلی‌الله علیه و آله و سلم) دارد و بر اساس اصل مترقی ولایت‌فقیه در تصمیم‌گیری‌ها و اداره امور کشور در حوزه هلال احمر برای مسئولان و کارگزاران نظام هدایت‌گر بوده و تصمیم‌ها و انجام فعالیت‌ها را در همه سطوح، همسو، هماهنگ و هم افزا می‌نماید (مقدمه‌ای بر طرح تحقیق نظام حکومتی الگو، ۱۳۹۰).

جمعیت هلال احمر جمهوری اسلامی ایران: مؤسسه‌ای خیریه، غیرانتفاعی و دارای شخصیت حقوقی مستقل می‌باشد که وظایف آن عبارت‌اند از:

- ارائه خدمات امدادی در هنگام بروز حوادث و سوانح طبیعی مثل زلزله، سیل و غیره در داخل و خارج از کشور

- ارائه کمک‌های اولیه در حوادث غیرمترقبه به وسیله‌ی امدادگران

- برنامه‌ریزی و اقدام در جهت آمادگی مقابله با حوادث و سوانح و آموزش عمومی در این زمینه و تربیت کادر امدادی و نیروی انسانی موردنیاز

- ارسال کمک و اعزام عوامل امدادی و درمانی به سایر کشورها در صورت لزوم

- کمک به امر توان بخشی و ارائه خدمات اجتماعی در جهت تسکین آلام آوارگان، پناهندگان مرضی و معلولین و ایجاد حس تعاون، تفاهم، دوستی و نیکوکاری بین مردم

- تلاش در جهت تسکین آلام بشری و کمک به امر سلامت جامعه و دفاع از ارزش‌های انسانی و کوشش در جهت برقراری دوستی و تفاهم متقابل و صلح پایدار میان ملت‌ها

- اداره امور جوانان جمعیت و توسعه مشارکت جوانان در تصمیم‌گیری‌ها و فعالیت‌های مربوط به آن‌ها و تربیت و آموزش جوانان مذکور به منظور آماده ساختن آنان در انجام خدمات امدادی و عام‌المنفعه

- کمک به تهیه دارو و وسایل و تجهیزات پزشکی موردنیاز مراکز بهداشتی، درمانی و آموزشی کشور با موافقت وزارت بهداشت و با همکاری هلال احمر و صلیب سرخ جهانی که عضو اتحادیه بین‌المللی صلیب سرخ و هلال احمر جهانی هستند (اساسنامه جمعیت هلال احمر جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۸۸: ۶-۵).

تحلیل گفتمان لاکلا و موفه: تحلیل گفتمان آن‌گونه که از سوی لاکلا و موفه در کتاب «هژمونی و راهبرد سوسیالیستی»^۱ ارائه شده، تلاشی است برای تئوریزه کردن آموزه‌ای نوین در وادی علوم سیاسی و اجتماعی. در سپهر این نگرش و رویکرد، رهیافت گفتمانی؛ ارتباطی تنگاتنگ با کنش اجتماعی، عقاید و مشی و منش‌های آدمی در زندگی روزمره سیاسی یافته و به کارکردی مشابه با روش فهم و اندریافت ماکس وبر^۲ که سعی در درک و تحلیل کنش‌های اجتماعی از طریق کشف مقاصد عامل و کارگزار اجتماعی دارد می‌رسد. به اعتقاد لاکلا، مهم‌ترین نقش و کارکرد نظریه

1 Hegemony and socialist strategy

2 Max Weber

گفتمان را باید در حوزه سیاست به‌ویژه در مفهوم‌پردازی قدرت دید. (اخوان کاظمی، ۱۳۹۱: ۶). روش تحلیل گفتمان لاکلا، روشی توصیفی-تحلیلی و انتقادی و متعلق به حوزه دیدگاه‌های پسامدرن و پساساختارگرایانه است که با واردکردن مفاهیمی نظیر قدرت، سیاست و ایدئولوژی در تحلیل خود می‌تواند ظرفیت نقد تحلیل‌های خویش را ارتقا بخشد. (مقدمی، ۱۳۹۰: ۹۸)

مؤلفه‌های اساسی تحلیل گفتمان لاکلا و موفه:

- ۱- مفصل‌بندی^۱: عملی که میان عناصر پراکنده در یک گفتمان ارتباط برقرار می‌کند و به آن‌ها هویتی جدید می‌دهد. (حقیقت، ۱۳۸۵: ۵۱۵)
- ۲- ضدیت^۲ و غیریت^۳: گفتمان‌ها اساساً در تفاوت و ضدیت با یکدیگر شکل می‌گیرند. هویت‌یابی یک گفتمان، صرفاً در تعارض با گفتمان‌های دیگر امکان‌پذیر است. روز را تنها در تعارض با شب می‌توان شناخت؛ پس هویت روز وابسته به شب است و برعکس. هویت تمامی گفتمان‌ها مشروط به وجود غیر است. از این رو آن‌ها برای کسب هویت، همواره در برابر خود غیریت‌سازی می‌کنند. (کسرای، ۱۳۹۰: ۲۳۰)
- ۳- استیلا و هژمونی^۴: مفهومی از گرامشی^۵ که وارد اندیشه‌ی مارکسیستی شد. این نوع از رفتار بر پایه‌ی قدرت شکل می‌گیرد و دال‌های شناور را بر اساس جدیدی تثبیت می‌کند.
- ۴- دال مرکزی^۶: هسته‌ی مرکزی منظومه‌ی گفتمانی را دال مرکزی تشکیل می‌دهد، به عبارت دیگر مفاهیمی که در درون یک گفتمان سازمان‌دهی می‌شوند، گرد یک دال مرکزی ایجاد می‌شوند.
- ۵- عناصر^۷: دال‌ها و نشانه‌هایی هستند که هنوز در درون یک گفتمان تثبیت نشده‌اند؛ بنابراین هنر گفتمان‌های رقیب در جذب این عناصر است.
- ۶- لحظه‌ها^۸: برخلاف مفهوم عناصر این مفاهیم در درون یک گفتمان به هویت و معنایی موقت دست‌یافته‌اند.

1 Articulation
 2 Antagonism
 3 Otherness
 4 Hegemony
 5 Antonio Gramsci
 6 Nodal point
 7 Elements
 8 Moments

- ۷- دال شناور^۱: نشانه‌هایی که گفتمان‌های مختلف تلاش می‌کنند تا به آن‌ها معنا ببخشند و ابهام را از میان بردارند. این نشان می‌دهد که این مفاهیم هنوز در نظام گفتمانی تثبیت نشده‌اند.
- ۸- قابلیت دسترسی^۲ و اعتبار^۳: مفهوم قابلیت دسترسی برای بیان میزان موفقیت یک گفتمان به کار می‌رود. «به اعتقاد بابی سعید، امکان پیروزی یک گفتمان به علت ویژگی‌های ذاتی آن نیست، بلکه صرفاً به این دلیل است که گفتمان تنها ساخت منسجم در دنیای کاملاً آشفته به نظر می‌رسد.» منظور از اعتبار نیز تأکید بر این نکته است که اصول اساسی یک گفتمان با اصول اساسی یک گروه اجتماعی ناسازگار نباشد. (حقیقت، ۱۳۸۵: ۵۱۵)
- ۹- زنجیره‌ی هم‌عرضی^۴ و تفاوت^۵: گفتمان‌ها از طریق زنجیره هم ارزی، تفاوت‌های موجود در میان عناصر را از بین می‌برند و به‌نوعی وحدت و انسجام میان آن‌ها کمک می‌کنند. در این معنا، عناصر خصلت‌های متفاوت و معناهای رقیب را از دست می‌دهند و در معنایی که گفتمان ایجاد می‌کند، منحل می‌شوند. منطبق هم ارزی منطق ساده‌سازی فضای سیاسی است؛ اما در واقع هیچ‌گاه هم ارزی نمی‌تواند به حذف کامل این تفاوت‌ها بینجامد. در مقابل، منطق تفاوت به خصلت تکثر در جامعه اشاره دارد و می‌کوشد از طریق تأکید بر تفاوت‌ها زنجیره هم ارزی را درهم بریزد و نوع جدیدی از مفصل‌بندی ایجاد کند. (مقدمی، ۱۳۹۰: ۱۰۲)
- ۱۰- از جا شدگی^۶: از جا شدگی، تمایل به فروپاشی نظم و به هم ریختن گفتمان موجود دارد و جامعه را به بحران هدایت می‌کند. آن‌ها در دنیای جدید تأثیری دوسویه دارند: از یک‌سو هویت‌های موجود را تهدید می‌کنند از سوی دیگر مبنایی هستند که هویت‌های جدید بر اساس آن‌ها شکل می‌گیرند. (لاکلا، ۱۹۹۰: ۴۳)
- ۱۱- انسداد و توقف^۷: وقتی که یک عنصر از حالت شناور خارج و به وقته یا لحظه تبدیل می‌شود، انسداد یا توقف که همان تثبیت معنای نشانه‌ها است رخ می‌دهد. این تثبیت تحت اراده هژمونیک به ثبات (موقت) گفتمان منجر می‌شود. لازمه تثبیت، انسداد و توقف، برجسته‌سازی معنای موردنظر خود و طرد و به حاشیه رانی معنای رقیب است.

1 Floating signifier
 2 Availability
 3 Credibility
 4 Equivalence
 5 Difference
 6 Dislocation
 7 Closure

۱۲- حوزه گفتمان گونگی^۱: دال‌هایی که در بیرون از محیط گفتمانی قرار دارند و می‌توانند به‌عنوان مواد خامی برای مفصل‌بندی‌های جدید به کار روند در این حوزه قرار دارند. در میان گفتمان‌ها نزاع دائم برای تثبیت یک معنا، دال و نشانه و تبدیل آن از عنصر به لحظه وجود دارد. لاکلا و موفه معانی احتمالی نشانه‌ها را که از گفتمان طردشده‌اند در حوزه گفتمان گونگی قرار می‌دهند؛ بنابراین، سرریز معانی یک دال یا نشانه به حوزه گفتمان گونگی باهدف ایجاد یکدستی معنایی در یک گفتمان انجام می‌شود. (مقدمی، ۱۳۹۰: ۱۰۱)

علاوه بر این‌ها، هر گفتمان با چالش‌هایی نیز روبروست که از ضدیت‌ها و از جاشدگی‌های آن نشئت می‌گیرند و بسط و تسلط آن گفتمان را کند می‌کنند.

روش‌شناسی

در این تحقیق، برای بررسی و تحلیل و تفسیر اسناد و مدارک مربوط به آثار حضرت امام خمینی (رحمت... علیه) و حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) بدون نمونه‌گیری و به‌صورت تمام شمار (در دسترس) انجام شده است. با استفاده از نرم‌افزارهای صحیفه نور، حدیث ولایت و صهبا، آثار و بیانات ولایت‌فقیه موردبررسی و تحلیل قرار گرفت و از ابزار فیش‌برداری، برای گردآوری داده‌ها استفاده شد و متن بیانات ولایت‌فقیه موردبررسی قرارگرفته و سپس برای تجزیه و تحلیل داده‌ها، از ابزار تحلیل گفتمان لاکلا^۲ و موفه^۳ استفاده شد و به روش خبرگی (تعداد ۱۲ نفر از خبرگان حوزه تحقیق، به‌صورت هدفمند انتخاب شدند) مورد تأیید قرار گرفت.

چگونگی عملیاتی کردن روش:

الف) مرحله توصیف: در ابتدا متون موردنیاز خود را انتخاب می‌کنیم برای آغاز تحلیل ابتدا واژگان اصلی را استخراج می‌کنیم. منظور از واژگان اصلی آن واژگانی است که گوینده بر آن‌ها تأکید دارد (این تأکید ممکن است از طریق تکرار یا لحن مشخص شود) (حاجی حسینی، ۱۳۹۳: ۱۳). در این تحقیق با کمک خبرگان تحقیق، با استفاده از مأموریت، رسالت و اهداف و کارکردهای هلال‌احمر، ابتدا عبارات و واژگان کلیدی که باید در بیانات ولایت‌فقیه جستجو شود، تعیین شد. سپس واژگان تعیین شده در بیانات ولایت‌فقیه مورد جستجو قرارگرفته و استخراج شد.

1 Field of discursively

2 Ernesto Laclau

3 Chantal Mouffe

ب) مرحله تفسیر: در بخش تفسیر زمینه متن در تحلیل گفتمان، توجه به پیش فرض‌های متن اهمیت دارد. پیش فرض‌ها افکار قالب و پیش‌داوری‌ها، زیرساخت استدلال و استنتاج نویسنده یا گوینده را شکل می‌دهند (حاجی حسینی، ۱۳۹۳: ۱۳). در این مرحله، واژگان و عبارات کلیدی استخراج‌شده از بیانات ولایت‌فقیه، مورد بررسی تفسیری خبرگان تحقیق قرار گرفته و روابط بین آن‌ها و ارتباطات کلامی بررسی شد.

ج) مرحله تبیین: در این مرحله رابطه گفتمان با زمینه‌های اجتماعی و ساختار طبقاتی جامعه را مورد بررسی قرار می‌گیرد. (حاجی حسینی، ۱۳۹۳: ۱۴). در این مرحله، بر اساس تفسیرهای صورت گرفته در مرحله قبل و بررسی ارتباطات فرا کلامی و شرایط زمانی و مکانی بیانات، با استفاده از الگوی تحلیل گفتمان لاکلا و موفه، عناصر گفتمان ولایت‌فقیه در حوزه تحقیق، تعیین شد و با نشست‌های خبرگی به تأیید خبرگان تحقیق رسید.

تجزیه و تحلیل داده‌ها و یافته‌های تحقیق

بررسی آثار و نظرات و رویکردهای حضرت امام خمینی (رحمتا... علیه) درباره اداره امور هلال‌احمر:

جستجو در نرم‌افزار صحیفه نور، نشان می‌دهد که حضرت امام خمینی (رحمتا... علیه) ۹ مرتبه از عبارت هلال‌احمر، ۴ مرتبه از شیر و خورشید و ۴ مرتبه از صلیب سرخ استفاده کرده است. متن کاوی در بیانات و آثار و مکتوبات حضرت امام خمینی (رحمتا... علیه) نشان می‌دهد که در کنار مفاهیم مرتبط با هلال‌احمر، صلیب سرخ و شیر و خورشید، مکرراً به مفاهیم کمک‌های مردمی و ضرورت همکاری آحاد مردم جامعه در امور امدادسانی، همراهی مردم با دستگاه‌های امدادی، وظیفه مردمی در کمک‌رسانی، اصول و ارزش‌های اسلامی-انسانی، رعایت حقوق بشر اسلامی، علم و تقوی به‌عنوان ملاک عمل، سرعت عمل در امدادسانی و ... اشاره شده است.

از همراهی و مقارن بودن مفاهیم کمک‌های مردمی و ضرورت همکاری آحاد مردم جامعه در امور امدادسانی، همراهی مردم با دستگاه‌های امدادی، وظیفه مردمی در کمک‌رسانی می‌توان چنین استنباط نمود که حضرت امام خمینی (رحمتا... علیه)، معتقد به جامعه‌محور بودن مدیریت بحران و امدادسانی متکی بر مردم می‌باشند و وظیفه خطیر کمک به آسیب دیدگان بلایا و سایر شرایط اضطراری را به‌عنوان وظیفه‌ای انسانی، بر عهده آحاد مردم جامعه دانسته و لذا هر فرد موظف است که در شرایط اضطراری، به‌قدر توان و وسع خود به مدد افراد نیازمند کمک پرداخته و در این امر مهم، به دستگاه‌ها امدادی کمک نماید. توجه به این مهم باعث آثار مثبت فراوانی از جمله بهبود

امدادرسانی، پیشگیری از هدر رفتن منابع، افزایش کیفیت و کمیت کمک‌رسانی و افزایش حس همدردی و تعهد اجتماعی و ... خواهد شد.

مفاهیم دیگر که مقارن با مفاهیم هلال‌احمر، صلیب سرخ و شیر و خورشید آمده‌اند، توجه و رعایت اصول اسلامی و انسانی در خدمات‌رسانی، رعایت حقوق بشر اسلامی و توجه به علم و تقوی به‌عنوان ملاک عمل است. از نظر حضرت امام خمینی (رحمتا... علیه)، ارزش انسان در مکاتب اسلامی به علم، تقوا و اخلاق است و لذا در خدمات‌رسانی بر اساس معیارها و اصولی اسلامی، ملاک‌های مادی رنگ‌باخته و همه انسان‌ها دارای ارزش بوده و پایبندی به اصول انسانی و اسلامی، به‌صورت عملی در مکاتب الهی وجود دارد؛ در مقابل دول غربی، پایبندی عملی به اصول انسانی نداشته و به‌صورت ظاهری و شعاری، دم از حقوق بشر زده درحالی‌که در عمل آن‌ها پایبندی وجود ندارد؛ لذا ارزش خدمات سازمان‌های بشردوستانه مانند هلال‌احمر و صلیب سرخ، با علم و تقوی سنجیده می‌شود. از این مفاهیم می‌توان چنین نتیجه‌گیری نمود که حقوق بشر غربی مفهومی مذموم در دیدگاه ایشان است چراکه در عمل پایبندی به آن وجود ندارد؛ اما در مقابل حقوق بشر اسلامی، مفهومی پسندیده و ستودنی است چراکه تعهد عملی ایجاد می‌نماید.

مفهوم مقارن دیگر، سرعت عمل در امدادرسانی است. حضرت امام خمینی (رحمتا... علیه)، امدادرسانی سریع و بدون فوت وقت را موضوعی دارای اهمیت فراوان می‌دانند. از بیانات ایشان چنین استنباط می‌شود که اصل سرعت عمل در امدادرسانی از موضوعات مهمی است که دستگاه‌های امدادی باید در امدادرسانی به نیازمندان و نجات جان افراد آسیب‌دیده موردتوجه ویژه قرار گیرد. از طرفی اشارات متعدد ایشان به‌ضرورت مشارکت مردم در امدادرسانی نیز مقوم این اصل بوده و لذا می‌توان نتیجه‌گیری نمود که مردم محور بودن امدادرسانی، باعث کاهش زمان رسیدگی به مصدومان و نیازمندان کمک در شرایط اضطراری خواهد شد.

بررسی آثار و نظرات و رویکردهای حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) درباره اداره امور هلال‌احمر

جستجو در نرم‌افزار به‌سوی نور، نشان می‌دهد که حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) ۲۲ مرتبه از عبارت هلال‌احمر، ۱ مرتبه از شیر و خورشید و ۸ مرتبه از صلیب سرخ استفاده کرده است.

متن کاوی در بیانات و آثار و مکتوبات امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) نشان می‌دهد که در کنار مفاهیم مرتبط با هلال‌احمر، صلیب سرخ و شیر و خورشید، مکرراً به مفاهیم همکاری مردم در امدادرسانی، موظف بودن مردم در کمک به دستگاه‌های امدادرسان، همکاری مردم در کاهش آثار

بلایا، رعایت ارزش‌های اسلامی و انسانی در کمک‌رسانی، عمل به تکالیف و وظایف اسلامی، لزوم سرعت عمل در امدادرسانی و تأمین ملزومات و مایحتاج ضروری آسیب دیدگان و نیازمندان اشاره شده است.

معظم له نیز اعتقاد به جامعه‌محور بودن مدیریت بحران و لزوم کمک، مشارکت و همراهی آحاد مردم جامعه در امور امدادرسانی دارند و مکرراً تأکید به تکلیف مردم در همکاری با دستگاه‌های امدادی مانند هلال احمر دارند. از نظر ایشان هر یک از آحاد مردم جامعه باید به اندازه توان خود، کمک نمایند و در مراحل مختلف مدیریت بحران، باید بر اساس نیازها و شرایط آسیب دیدگان و نیازمندان، در تأمین ضروریات آن‌ها مساعدت نمایند. از آثار این گونه اقدامات، علاوه کاهش آثار جسمی و فیزیکی، می‌توان به تقویت حس همدردی و نوع‌دوستی با آسیب دیدگان و از طرفی کاهش آثار روانی منفی بلایا در آسیب دیدگان اشاره نمود.

مفهوم دیگر، لزوم پایبندی و رعایت اصول و ارزش‌های اسلامی و انسانی در امدادرسانی است. از نظر ایشان، باید ارائه خدمات امدادی، بر مبنای اصول اسلامی بشردوستانه و به صورت عملی رعایت گردد؛ اما در عمل، نهادهای بین‌المللی، پایبندی عملی لازم را به اصول انسان دوستانه ندارند و در واقع می‌توان چنین استنباط نمود که حقوق بشر غربی، عمدتاً به صورت تئوری و شعاری بوده و در عمل هم پایبندی گزینشی به آن وجود دارد. در مقابل آن حقوق بشر اسلامی است که همه انسان‌ها را برابر دانسته و معیارهای مادی و ظاهری را به عنوان ملاک برتری انسان‌ها نمی‌داند.

مفهوم دیگر، ضرورت امدادرسانی سریع بدون فوت وقت به آسیب دیدگان و نیازمندان در شرایط اضطراری است. سرعت عمل در ارائه خدمات امدادی از مواردی است که مورد تأکید ویژه معظم له بوده و در موارد متعدد، امدادرسانی و رسیدگی سریع به نیازمندان و آسیب دیدگان توسط دستگاه‌های امدادی مانند هلال احمر را متذکر می‌شوند. نکته قابل توجه اینکه هر چه قدر سرعت عمل در امدادرسانی بالاتر باشد، طبعاً باعث کنترل و مهار سریع‌تر بحران و ابعاد آن شده و تلفات انسانی را نیز کاهش خواهد داد.

در بررسی مقایسه‌ای مفاهیم مورد تأکید حضرت امام خمینی (رحمت‌الله علیه) و مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی)، همسویی و قرابت رویکردی هر دو دیدگاه وجود داشته و در واقع عناصر مورد تأکید همسان می‌باشد.

برای تحلیل گفتمان در این تحقیق از نظریه گفتمانی لاکلا و موفه استفاده شده است. از منظر لاکلا و موفه، هر عمل و پدیده‌ای برای معنادار شدن، باید گفتمانی باشد. هیچ چیز به خودی خود دارای هویت نیست. اعمال، گفتار و پدیده‌ها زمانی معنادار و قابل فهم می‌شوند که در چارچوب گفتمانی خاص قرار بگیرند (تاجیک، ۱۳۷۹: ۱۶).

از نظر این دو نظریه پرداز، برای تحلیل گفتمان باید یک متن اصلی (جامعه تعریف شده از داده‌ها) را در نظر گرفت و سپس، دال و مدلول و دیگر عناصر گفتمانی نظیر مفصل‌بندی، حوزه گفتمانی، عناصر، لحظه‌ها، انسداد، ضدیت، استیلا و زنجیر هم‌ارز را کشف کرد.

گفتمان امام خمینی (رحمت‌الله علیه) در حوزه اداره امور هلال احمر:

برای تحلیل گفتمان آثار و بیانات تدابیر حضرت امام خمینی (رحمت‌الله علیه) حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) لازم است شرایط زمانی و زمینه‌های سیاسی و اجتماعی بیانات و آثار ایشان در حوزه هلال احمر بررسی و ارتباطات فرا کلامی در این آثار و بیانات کشف شود.

بررسی شرایط زمانی، زمینه‌ها و ارتباطات فرا کلامی:

بررسی شرایط زمانی دوران رهبری حضرت امام خمینی (رحمت‌الله علیه) نشان می‌دهد که در ابتدای ورود ایشان به ایران، در بیاناتی در جمع مردم قم در تاریخ ۱۳۵۷/۱۲/۱۰، اعلام نمودند «بیرق ایران نباید بیرق شاهنشاهی باشد، آرم ایران نباید آرم‌های شاهنشاهی باشد، باید آرم‌های اسلامی باشد. از همه وزارتخانه‌ها، از همه ادارات باید این شیر و خورشید منحوس قطع بشود. علم اسلام باید باشد. آثار طاغوت باید برود. این‌ها آثار طاغوت است، این تاج آثار طاغوت است، آثار اسلام باید باشد» (صحیفه نور، جلد ۵، صفحه ۱۲۸). لذا به دلیل اینکه جمعیت شیر و خورشید سرخ ایران، از نماد شیر و خورشید به عنوان علامت خود استفاده می‌کرد و این علامت به عنوان علامت شاهنشاهی برداشت می‌شد، در سال ۱۳۵۹ دولت ایران با ارسال نامه‌ای به دولت سوئیس به عنوان امین و نگاهدارنده قراردادهای چهارگانه ژنو، اعلام کرد که استفاده از شیر و خورشید سرخ را به حالت تعلیق درآورده و به جای آن از نشان هلال احمر استفاده خواهد کرد.^۱

در سال‌های آغازین انقلاب شکوهمند اسلامی، ناامنی‌ها و ترورهای انجام شده وسط گروه‌های انحرافی مانند گروه فرقان، منافقین و ... باعث شهید و مجروح شدن مردم شده و ساماندهی امور امدادی برای کمک‌رسانی فوری و امدادسانی به مجروحین ضروری بود. شروع جنگ تحمیلی و

لزوم امداد رسانی در جبهه‌های حق علیه باطل نیز از مسائلی بود که جمعیت هلال احمر با آن مواجه بود. تهاجم عراق به شهرها و کشته و زخمی شدن مردم غیرنظامی نیز در ادامه دوران هشت ساله دفاع مقدس نیز از مسائل مهم دیگر بود. موضوع رسیدگی به وضعیت و تأمین نیازهای آوارگان و جنگ‌زدگان نیز از مسائل مهم آن زمان بود. ضمناً با توجه به اسیر شدن تعدادی از نظامیان عراقی در دوران دفاع مقدس، رسیدگی به وضعیت اسرا، با توجه به پایبندی ایران به حقوق بشردوستانه اسلامی و رعایت کرامت انسانی بر اساس توصیه‌های دین مبین اسلام در مورد رفتار با اسرا نیز از موضوعات آن مقطع زمانی بوده است.

حضرت امام خمینی (رحمت... علیه)، در دوران دفاع مقدس، در بیانات مکرر مردم را به پایبندی به اصول اسلامی و رفتار مبتنی بر بشردوستی توصیه نمودند. ایشان در مورد رفتار با اسرای جنگی می‌فرمایند: «این جانب درحالی که به حسب اخبار موثق می‌دانم ملت و قوای مسلح ما با آوارگان به‌طور اسلامی و انسانی رفتار می‌کنند، از همه آنان می‌خواهم که با اسرا، خصوصاً مجروحین و مصدومین آنان هر چه بیشتر محبت و خدمت کنند». (صحیفه نور، جلد ۱۳، صفحه ۱۱۲).

ایشان در مورد رعایت قوانین اسلام در جنگ، از نیروهای مسلح می‌خواهند که فقط اهداف نظامی دشمن را مورد تهاجم قرار داده و از حمله به اهداف غیرنظامی پرهیز نمایند، لذا می‌فرمایند: «از نیروی مسلح می‌خواهم که چون گذشته مواضع دشمن را بمباران نمایند، گر چه قوای دشمن حتی بیمارستان‌ها را مورد حمله قرار داده‌اند و همین فرق بین حق و باطل است» (صحیفه نور، جلد ۱۳، صفحه ۱۱۲). این در حالی است که دشمن بعثی، هیچ‌گونه پایبندی به حقوق بشردوستانه نداشته و عملاً به‌طور مکرر، غیرنظامیان و مردم بی‌گناه شهرها و حتی تأسیسات درمان و امدادی که قاعدتاً بر اساس قوانین بین‌المللی باید دارای مصونیت در جنگ باشد را مورد تهاجم قرار داده و حتی بدترین نوع رفتار غیرانسانی را با اسرای ایرانی داشته است. جانب‌داری سازمان‌های بین‌المللی حقوق بشر از رژیم متجاوز عراق نیز از مسائل مهم آن زمان بوده است که به اعتقاد حضرت امام خمینی (رحمت... علیه)، این سازمان‌ها به وظایف خود بر اساس اصول انسانی عمل نکرده و بجای آنکه از مظلوم حمایت کنند، از ظالم و متجاوز حمایت کرده‌اند؛ لذا می‌فرمایند «این سازمان‌های به اصطلاح حقوق بشر به جای اینکه ظالم‌ها را محکوم کنند، مظلوم‌ها را محکوم می‌کنند.» (صحیفه نور، جلد ۱۸، صفحه ۱۳۴)

وقوع حوادث طبیعی مانند زلزله نیز از مسائل قابل توجه بوده که از جنبه امداد رسانی به مصدومان و کمک رسانی به بازماندگان نیز دارای اهمیت می باشد. تحریم های ظالمانه آمریکا و کشورهای غربی نیز از طرفی باعث ایجاد مشکلاتی در دستیابی به وسایل و تجهیزات لازم شده، اما از طرفی نیز باعث رشد و شکوفایی استعداد های بومی شد.

تحلیل گفتمان حضرت امام خمینی (رحمتا... علیه) درباره حوزه اداره امور هلال احمر:

دال مرکزی در اندیشه امام خمینی (رحمتا... علیه)، «ارزش های اسلامی - انسانی» است که در بیانات ایشان به صورت مکرر مورد تأکید ویژه قرار گرفته است. این موضوع به مثابه اصلی خدشه ناپذیر و محوری، در بیانات ایشان نمایان شده و بر سایر جنبه ها احاطه دارد. تأکید ایشان بر لزوم پایبندی عملی به اصول اسلامی و بشردوستانه در کمک رسانی و نیز رعایت حقوق بشردوستانه نه فقط در شعار، بلکه در میدان عمل از محورهای مهم و قابل توجه است. ایشان حقوق بشردوستانه غربی را شعاری و گزینشی دانسته و آن را در خدمت ابرقدرت ها و بر ضد ملت های مظلوم می دانند و دستگاه های بین المللی بشردوستانه را نیز تحت نفوذ و سلطه دول استعماری تعبیر می فرمایند. در واقع حقوق بشر غربی و شعار های بشردوستانه تا زمانی معنی پیدا می کند که منافع ابرقدرت ها و متحدان آن ها را تأمین کند و در غیر این صورت عملاً تعبیر دیگر پیدا خواهد کرد که شاهد بارز آن سکوت معنی دار نهادهای بین المللی در مورد جنایات رژیم صهیونیستی در مقابل ملت مظلوم فلسطین و یا حمایت از رژیم بعث عراق در دوران دفاع مقدس و ... است. به همین ترتیب عناصر^۱ در گفتمان حضرت امام خمینی (رحمت الله علیه)، عبارت اند از وظیفه انسانی، ارزشمندی کمک رسانی، علم و تقوا در خدمت رسانی، کیفیت کار، ایجاد مصونیت، خدمت رسانی سریع، انجام کار خوب، مکلف بودن، تعهد و ایمان؛ لحظه ها^۲ در این گفتمان نیز عبارت اند از: خدمت رسانی، کمک رسانی و مشارکت مردمی. گفتمان ارزش های اسلامی امام خمینی (رحمتا... علیه)، از جاشدگی^۳ و ضدیت و خصومت^۴ نیز برخوردار است.

از نظر حضرت امام خمینی (رحمتا... علیه)، در رژیم ستم شاهی سابق، عملکرد هلال احمر (صلیب سرخ) بر اساس مبانی اخلاقی و انسانی و اسلامی نبوده است بلکه صرفاً بر اساس الزامات بوده؛ اما در سایه انقلاب شکوهمند اسلامی، این موضوع دگرگون شده و عملکرد هلال احمر باید مبتنی بر

1 Elements
2 Moments
3 Dislocation
4 Colosure

اصول انسانی، اسلامی و وجدانی باشد. حضرت امام خمینی (رحمت... علیه) می‌فرمایند: «در حکومت غیر اسلامی و طاغوتی، وجدان شما خیلی همراه نبود که اطاعت از آن‌ها بکنید، اگر هم اطاعت شده، اطاعتی بوده است که اطاعت الزامی بوده لکن حالا که متبدل شده است و یک حکومت اسلامی و ملی است که از خودتان است، دیگر یک‌چیزی نیست که تحمیلی باشد و یک دستگامی نیست که دستگاه ظلم و جور و این‌طور چیزها باشد، باید یک وظیفه اسلامی - وجدانی را ما احساس بکنیم که با آن وظیفه اسلامی و با آن وظیفه انسانی کارها را خوب انجام بدهیم» (صحیفه نور، جلد ۹ صفحه ۱۴۱). در واقع، موفقیت در محوریت قرار گرفتن ارزش‌های اسلامی و دینی در نظام جمهوری اسلامی در مقابل تکیه بر تفکرات کشورهای غربی و وابسته به غرب در این حوزه را می‌توان از جاشدگی گفتمان ارزش‌های اسلامی امام خمینی (رحمت... علیه) دانست.

باین‌وجود، در گفتمان حضرت امام خمینی (رحمت... علیه)، توجه و رعایت اصول اسلامی و انسانی در خدمات‌رسانی، رعایت حقوق بشردوستانه اسلامی و توجه به علم و تقوی به‌عنوان ملاک عمل است. از نظر حضرت امام خمینی (رحمت... علیه)، ارزش انسان در مکاتب اسلامی به علم، تقوا و اخلاق است و لذا در خدمات‌رسانی بر اساس معیارها و اصولی اسلامی، ملاک‌های مادی رنگ‌باخته و همه انسان‌ها دارای ارزش بوده و پایبندی به اصول انسانی و اسلامی، به‌صورت عملی در مکاتب الهی وجود دارد. از نظر ایشان، در مکاتب غربی، پایبندی عملی به حقوق بشردوستانه و رعایت کرامت انسانی و برابری و مساوات بین انسان‌ها در خدمات‌رسانی و بهره‌مندی از حقوق انسانی وجود ندارد؛ بلکه کشورهای غربی به‌صورت تئوری و شعاری این مسائل را مطرح نموده و در حقیقت، پایبندی عملی وجود ندارد؛ چراکه ارزش انسان در مکاتب غربی، بر مبنای ملاک‌های مادی و دنیوی است؛ لذا می‌فرمایند «... و اما اینکه این آقا گفتند که به‌حسب قوانین بین‌المللی افراد هلال‌احمر باید مصون باشند، این‌ها در جاهایی که ارزش را، ارزش انسانی نمی‌دانند، حرفش هست، معنایش نیست. ... شما متوقع نباشید از این‌هایی که ادعای این مسائل را می‌کنند و می‌گویند مثلاً هلال‌احمر در هر جا یا صلیب سرخ در هر جا افرادش مصون‌اند، توقع نداشته باشید که در عمل هم همین‌طور باشند، در عمل این‌طور نیستند. ارزش‌ها پیش آن‌ها ارزش انسانی نیست و همه مسائل همین‌طور است.» (صحیفه نور، جلد ۱۷ صفحه ۱۳۲).

از این مفاهیم می‌توان چنین نتیجه‌گیری نمود که حقوق بشردوستانه غربی، مفهومی مذموم در دیدگاه ایشان است؛ چراکه در عمل پایبندی به آن وجود ندارد، اما در مقابل حقوق بشردوستانه

اسلامی، مفهومی پسندیده و ستودنی است چراکه تعهد عملی ایجاد می‌نماید و همین دیدگاه باعث شد گفتمان ارزش‌های اسلامی تا حدودی در تثبیت معانی موردنظرشان، استیل یابد.

گفتمان امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) در حوزه اداره امور هلال‌احمر

بررسی شرایط زمانی، زمینه‌ها و ارتباطات فرا کلامی:

جمهوری اسلامی ایران در سال ۱۳۶۸، شاهد تحولاتی بنیادی در عرصه‌های مختلف بود. ساختار جدید رهبری و رده‌های اجرایی کشور به دنبال رحلت امام خمینی (رحمتا... علیه)، تغییر یافت. حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی) که تا این زمان، مقام ریاست جمهوری را بر عهده داشت، با انتخاب مجلس خبرگان و تأیید ملت در ۱۴ خرداد، رهبری جمهوری اسلامی را پذیرفت و سپس در تابستان همان سال، آیت‌الله هاشمی رفسنجانی که تا این زمان ریاست مجلس شورای اسلامی را بر عهده داشت، با آراء ملت به ریاست جمهوری اسلامی ایران نائل گشت. شرایط جدید جهانی، منطقه‌ای و داخلی خصوصاً پایان جنگ تحمیلی ۸ ساله و لزوم گسترش روابط سیاسی با جهان، اقدامات و برنامه‌های نوینی را طلب می‌کرد. دولت جدید، اقدامات وسیعی را در طی ۸ سال (تا سال ۱۳۷۶) در ابعاد مختلف سیاست داخلی و خارجی، اقتصادی، نظامی و امنیتی به انجام رسانید که به دوران سازندگی معروف شده است. مهم‌ترین گرایش دولت در این مقطع، بازسازی زیربنای اقتصادی و صنعتی کشور، تجدید یا توسعه روابط سیاست خارجی و اصلاح ساختار مدیریتی کشور بر مبنای اصول علمی و فنی بود. (معارف، ۱۳۸۲: ۶)

وقوع بحران‌های طبیعی مانند زلزله‌های شدید، از مسائل مهم این دوران است؛ که به‌عنوان نمونه می‌توان به زلزله رودبار و منجیل در سال ۱۳۶۹، زلزله بیرجند در سال ۱۳۷۶، زلزله بم در سال ۱۳۸۲، زلزله زرنده در سال ۱۳۸۳، زلزله بروجرد در سال ۸۵ و زلزله اهر و ورزقان در سال ۱۳۹۱ اشاره نمود. در این دوران پر از فراز و نشیب، زعامت هوشمندانه و رهبری حکیمانه مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی)، در پناه الطاف الهی، توانست تمامی این بحران‌ها را پشت سر گذاشته و ملت ایران در تندباد حوادث، آبدیده‌تر گردید.

تحلیل گفتمان حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) درباره حوزه اداره هلال‌احمر:

بررسی دقیق بیانات و آراء و اندیشه‌های معظم له نشان می‌دهد که دال مرکزی در اندیشه مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی)، «کمک‌رسانی» است که در بیانات ایشان به صورت مکرر مورد تأکید ویژه قرار گرفته است. ایشان امداد رسانی و کمک‌رسانی را وظیفه آحاد مردم جامعه دانسته و به‌عنوان تکلیف، بر عهده همه مردم می‌دانند. در دیدگاه ایشان، کمک‌رسانی، وظیفه‌ای اسلامی - انسانی

است و همه افراد جامعه موظف هستند در شرایط اضطراری، به اندازه توان و بضاعت خود، به این مهم اهتمام نمایند. این مفهوم تقریباً بر همه نظرات و بیانات ایشان در موضوعات مرتبط با هلال‌احمر سایه افکنده و با تعابیر مختلف و متنوع از جمله «خدمت‌رسانی»، «کمک کردن»، «سرعت عمل»، «تسریع کردن»، «مصونیت‌سازی سازمان‌های امدادی»، «رضایت‌مندی از کمک‌رسانی مناسب»، «لزوم سازمان‌دهی مناسب»، «کمک‌رسانی هلال‌احمر» و «ارائه خدمات امدادی» مکرراً و در شرایط مختلف تکرار شده و دیگر بیانات ایشان را نیز تحت تأثیر قرار داده است. توجه مکرر ایشان برای مشارکت و همکاری آحاد مردم در امور امدادی و مساعدت دولت و هلال‌احمر در این امور، مورد تأکید بوده و این کار را دارای اجری بزرگ می‌دانند. لذا می‌توان چنین نتیجه‌گیری نمود که مشارکت و مساعدت مردم در امور امداد‌رسانی، به عنوان یک ارزش در تفکر دینی ولایت‌فقیه مطرح است. فلذا پیگیری مکرر و رهنمودهای ایشان را می‌توان در راستای همین دال مرکزی گفتمانی ارزیابی کرد.

به همین ترتیب، عناصر در گفتمان حضرت امام خامنه‌ای^(مدظله‌العالی) در موضوع اداره هلال‌احمر عبارت‌اند از: کمک به مظلومین، خدمت‌رسانی به ایثارگران، کمک به زلزله‌زدگان، سرعت عمل در انجام وظایف، کمک و همکاری مردم به دولت در خدمت‌رسانی و لحظه‌ها در این گفتمان نیز عبارت‌اند از: کمک و همکاری، اعتماد مردم، رضایت‌مندی، سازمان‌دهی مناسب، عدم توجه به ملیت و هویت سیاسی در خدمت‌رسانی و ارائه خدمات امدادی.

گفتمان «کمک‌رسانی» حضرت امام خامنه‌ای^(مدظله‌العالی)، با چالش‌های فراوانی روبروست که برای استیلا و تثبیت آن، غلبه بر این چالش‌ها ضرورت دارد. داعیه‌داری حقوق بشر و اهداف بشردوستانه توسط آمریکا و برخی دول غربی، تنها شعاری است که به زبان می‌آورند اما اقدامات آن‌ها نشان داده که در عمل به این مسائل پایبند نیستند و در صورتی که منافع آن‌ها اقتضا کند، حتی از حمله به مراکز و سازمان‌های امدادی و بشردوستانه ابایی ندارند. تضاد منافع آمریکا و برخی دول غربی با گفتمان «کمک‌رسانی» به آحاد مردم را می‌توان مهم‌ترین چالش این گفتمان دانست که وجود و گسترش این روحیه و رویکرد فکری می‌تواند تسلط گفتمان حضرت امام خامنه‌ای^(مدظله‌العالی) را با کندی و تأخیر مواجه کند. گفتمان «کمک‌رسانی» حضرت امام خامنه‌ای^(مدظله‌العالی)، از ضدیت و خصومت و نیز از جاشدگی نسبتاً شدیدی هم برخوردار است. آمریکا و برخی دول غربی در سال‌های اخیر دائماً تلاش کرده‌اند تا کشور ایران را ناقض حقوق

بشر و بی‌توجه به امورات مردم و آن را بی‌اهمیت و کهنه جلوه دهند و دستاوردها و تلاش‌های نظام جمهوری اسلامی در راه کمک‌رسانی به مظلومین و خسارت دیدگان در سرتاسر دنیا را بی‌فایده و بی‌ارزش نمایش دهند. محکوم کردن کشور ایران به‌عنوان مهم‌ترین ناقض حقوق بشر و عدم توجه به مردم و نقض دموکراسی را به‌صورت همه‌جانبه نشان از شدت خصومت علیه گفتمان «کمک‌رسانی» و همچنین نشان‌دهنده تأثیر‌گذاری و انتخاب دقیق و مؤثر این گفتمان بوده است؛ اما باین‌وجود حمایت افکار عمومی داخلی از حمایت‌های بشردوستانه ایران در کمک به اقشار مردم در سرتاسر دنیا در همه حوزه‌ها، همچنان بالا است و ملت ایران به‌درستی این راه اعتقاد پیدا کرده است که این نشان‌دهنده تسلط^۱ نسبتاً زیاد گفتمان «کمک‌رسانی» امام خامنه‌ای^(مدظله‌العالی) است.

جدول ۱: خلاصه تحلیل گفتمان ولایت‌فقیه درباره اداره امور هلال‌احمر

عنوان	گفتمان امام خمینی (رحمت... علیه)	گفتمان امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)
دال مرکزی	ارزش‌های اسلامی - انسانی	کمک‌رسانی
عناصر	وظیفه انسانی، ارزشمندی کمک‌رسانی، علم و تقوا در خدمت‌رسانی، کیفیت کار، ایجاد مصنویت، خدمت‌رسانی سریع، انجام کار خوب، مکلف بودن، تعهد، ایمان	کمک به مظلومین، خدمت‌رسانی به ایثارگران، کمک به زلزله‌زدگان، سرعت عمل در انجام وظایف، کمک مردم در خدمت‌رسانی
لحظه‌ها	خدمت‌رسانی، کمک‌رسانی، مشارکت مردمی	کمک و همکاری، اعتماد به مردم، رضایت‌مندی، سازمان‌دهی مناسب، عدم توجه به ملیت و هویت سیاسی در خدمت‌رسانی و ارائه خدمات امدادی
ضدیت	حقوق بشردوستانه غربی، شعار بشردوستی، کمک‌رسانی‌گزینشی	داعیه داری حقوق بشر و اهداف بشردوستانه توسط آمریکا و برخی دول غربی
چالش	فشار تحریم‌های تجهیزاتی، تبلیغات منفی غرب علیه ایران، ایران هراسی، اداره مراکز بشردوستانه بین‌المللی توسط کشورهای غربی	تلاش دشمن برای بی‌ارزش جلوه دادن کمک‌های بشردوستانه ایران، سیطره استعمار بر نهادهای بین‌المللی بشردوستانه، کمک‌رسانی‌گزینشی دول غربی، تضاد منافع دول استعماری با گفتمان کمک‌رسانی
از جاشدگی	تکیه بر تفکرات کشورهای غربی و وابسته به غرب	فشار دشمن برای منفی نمودن چهره ایران در جهان، اتهام عدم رسیدگی به امور مردم و نقض حقوق بشر
گفتمان رقیب	الگوپذیری تمام‌عیار از حقوق بشردوستانه غربی	تبعیت از کمک‌رسانی به سبک غربی و استعماری
استیلا	استیلا کامل	استیلا نسبتاً قوی

نتیجه‌گیری و پیشنهاد

الف - نتیجه‌گیری:

بر اساس نتایج به‌دست‌آمده از در این تحقیق، دال مرکزی در اندیشه امام خمینی (رحمت... علیه)، «ارزش‌های اسلامی-انسانی» است؛ عناصر در گفتمان حضرت امام خمینی (رحمت... علیه)، عبارت‌اند از وظیفه انسانی، ارزشمندی کمک‌رسانی، علم و تقوا در خدمت‌رسانی، کیفیت کار، ایجاد مصونیت، خدمت‌رسانی سریع، انجام کار خوب، مکلف بودن، تعهد، ایمان؛ به همین ترتیب، دال مرکزی در اندیشه مقام معظم رهبری^(مدظله‌العالی)، «کمک‌رسانی» است و عناصر در گفتمان حضرت امام خامنه‌ای^(مدظله‌العالی) در موضوع اداره هلال‌احمر عبارت‌اند از: کمک به مظلومین، خدمت‌رسانی به ایثارگران، کمک به زلزله‌زدگان، سرعت عمل در انجام وظایف، کمک و همکاری مردم به دولت در خدمت‌رسانی. گفتمان ولایت‌فقیه دارای چالش و گفتمان رقیب نیز هست که در جدول ۱ به تفصیل بیان‌شده است.

کمک‌رسانی» با تکیه بر این ارزش‌ها است؛ درحالی‌که بررسی گفتمان رقیب نشان می‌دهد که در نگرش لیبرال، ارزش‌های اخلاقی و انسانی در کالبد هستی تنیده نشده و واقعیات جهان که موضوع مطالعه علم و فلسفه است، کاملاً تهی از بار ارزشی است؛ بنابراین ارزش‌های اخلاقی موطن دیگری دارند، که چیزی جز دایره تصمیم، اراده و اعتبار شخص نیست.

کرامت انسان از نظر لیبرالیسم، تک‌ساحتی یا تک‌بعدی است؛ تکریمی که لیبرالیسم از انسان به عمل می‌آورد حتی در نقطه اوج خود، تنها اشباع‌کننده بعد مادی و دنیایی انسان است. در مقابل، ارزش انسان در اسلام تا آنجاست که گویا حیات و مرگ یک انسان، با حیات و مرگ همه انسان‌ها برابر است.

از مهم‌ترین درون‌مایه‌ها و نتایج فردگرایی^۱، خودخواهی لیبرال است. دگرخواهی، نوع‌دوستی و جامعه‌گرایی، صرفاً در جهت کسب منافع شخصی پذیرفتنی است و در غیر این صورت، انحراف از هدف، یعنی کامروایی نفس اماره به شمار می‌آید. رشد خودخواهی‌های فردی، موجب زوال وجدان جمعی و اخلاق اجتماعی، آناارشی و پشت کردن به منافع عمومی، جامعه را ظرف نیازهای خود دیدن و برقراری روابط صرفاً تجاری و خودخواهانه با جامعه است.

1 Egoism

لذا می‌توان چنین نتیجه گرفت که ارزش‌های اخلاقی و انسانی مورد تأکید گفتمان ولایت‌فقیه و کمک‌رسانی مبتنی بر این ارزش‌ها، اساساً در گفتمان رقیب غربی، فاقد معنی است و فداکاری، ایثار و از خودگذشتگی نیز به دلیل فردگرایی و سودگرایی در گفتمان غربی، خارج از دایره توجه است. همان‌گونه که خود محققین غربی نیز به فروپاشی ارزش‌های اخلاقی در لیبرالیسم غربی اذعان دارند. همان‌گونه که جانسون^۱، در مقاله خود آورده است که: در تلاش‌های پی‌درپی برای استفاده از مزایای اجتماعی (اقتصادی و غیراقتصادی) در جامعه معاصر غرب، ارزش‌های اخلاقی اغلب به‌عنوان موانعی که عمده‌اً باید کنار گذاشته، نادیده گرفته و یا واژگون شوند، دیده می‌شود. این درک و نگرش نسبت به ارزش‌های اخلاقی به‌طورکلی اخلاق غالب در جامعه غرب را تشکیل می‌دهد.

درواقع انگیزه برای رفتار، فقط کسب فرصت‌ها است و پس‌از آن، فقط موانع قانونی باعث ایجاد محدودیت در رفتار افراد می‌شود؛ حتی در برخی موارد، موانع قانونی نیز نمی‌تواند مانع از رفتار افراد شود. در بهترین حالت، محدودیت تنها محدود به فرد ترس از قانون است. این اخلاق برجسته و فرهنگ جامعه معاصر (غرب) است. این اخلاق و فرهنگ به‌عنوان یک محصول مایه تأسف، ناشی از فردگرایی لیبرال و حقوق مبتنی بر مفهوم زندگی اجتماعی آن است. اساس فردگرایی لیبرال؛ منظور آن جنبه از دکتترین لیبرالیسم است که تأکید می‌کند فرد مجاز است به دنبال آنچه خودش صلاح می‌داند و موردعلاقه‌اش است برود مگر اینکه خلاف قانون باشد. لیبرالیسم به‌عنوان یک نظریه مبتنی بر حقوق، بار شکست در اخلاق عمومی (اضمحلال ارزش‌های اصلی) را بر دوش می‌کشد. این موضوع به این رخ می‌دهد که دکتترین حاکم بر زندگی سیاسی اجتماعی مردم در جوامع غربی، از زمان مدرنیته سازمان‌دهی شده است و تأکید مدرنیته بر آزادی‌های فردی است.

در مقابل گفتمان غربی، گفتمان ولایت‌فقیه است که بر اساس نتایج این تحقیق، در گفتمان ولایت‌فقیه، اهمیت ویژه‌ای برای کمک‌رسانی به انسان‌ها قائل شده و کمک به انسان‌های نیازمند به‌ویژه در شرایط اضطراری را به‌عنوان وظیفه‌ای همگانی مورد تأکید قرار داده است. در این منظومه گفتمانی، همه انسان‌ها دارای ارزش برابر و همه مستحق دریافت کمک بر اساس نیازشان هستند. این موضوع، از مسائل بسیار مهم بشردوستانه و مبین صلح‌دوستی و بشردوستی دین مبین اسلام است.

1 Johnson

ب - پیشنهادها:

با توجه به این مفاهیم والای انسان دوستی اسلامی، پیشنهاد می‌گردد موانع اجرا و پیاده‌سازی و تحقق این گفتمان به نحو مطلوب برطرف شده و به‌عنوان یک هدف متعالی، در رأس همه برنامه‌ریزی‌ها و هدف‌گذاری‌های جمعیت هلال احمر در اداره امور قرار گیرد. ضمناً با توجه به یافته‌های تحقیق موارد ذیل پیشنهاد می‌گردد:

- فراهم نمودن زمینه‌های لازم برای صدور و معرفی گفتمان بشردوستانه انقلاب اسلامی به سایر کشورهای جهان.

- توسعه فعالیت‌های بشردوستانه هلال احمر در سایر کشورهای نیازمند کمک به‌ویژه در شرایط اضطراری با تکیه و تأکید بر مفاهیم بشردوستانه گفتمان ولایت فقیه.

- تلاش برای تأثیرگذاری جمعیت هلال احمر جمهوری اسلامی ایران در نهادهای بین‌المللی صلیب سرخ و هلال احمر (فدراسیون و کمیته) تبدیل شدن به یک جمعیت سرنوشت‌ساز در عرصه بین‌المللی.

- تشکیل «کمیته حقوق بشردوستانه اسلامی» با محوریت حوزه نمایندگی ولی فقیه و همکاری سایر بخش‌های مرتبط در جمعیت هلال احمر با توجه به محوریت «ارزش‌های اسلامی، انسانی» و «کمک‌رسانی» به‌منظور ترویج حقوق بشردوستانه اسلامی.

- برنامه‌ریزی مناسب برای احصاء و استخراج و تدوین اصول حقوق بشردوستانه اسلامی و ترویج و پیاده‌سازی آن‌ها در جمعیت هلال احمر و در نهایت معرفی آن‌ها به سایر کشورها و مجامع بین‌المللی.

- تقویت روحیه انقلابی (روحیه کار، تلاش، فداکاری، ازخودگذشتگی، کم‌توقعی، خستگی‌ناپذیری، کار برای خدا و ...) و فرهنگ‌سازی در این زمینه در چهارچوب مأموریت‌ها، به‌منظور افزایش کارایی و اثربخشی در جمعیت هلال احمر.

- پررنگ‌تر شدن و تقویت جایگاه حوزه نمایندگی ولایت فقیه در هلال احمر به‌منظور بهره‌گیری از اصول متعالی حقوق بشردوستانه اسلامی و نیز پیاده‌سازی گفتمان ولایت فقیه در اداره امور هلال احمر و حرکت جمعیت در مسیر منویات ولایت فقیه.

- ایجاد سازوکارهای لازم برای به‌کارگیری نیروهای انقلابی و معتقد در حوزه خارج از کشور - به‌منظور صدور و ترویج گفتمان بشردوستانه اسلامی و نیز بسط اسلام راستین.

فهرست منابع

- امام خمینی (رحمت... علیه)، "مجموعه بیانات"، گردآوری شده در صحیفه نور جلد ۶ و ۷ و ۹ و ۱۱ و ۱۲ و ۱۴ و ۱۵ و ۱۷، موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (رحمت... علیه)
- الف - منابع فارسی:**
- اخوان کاظمی، بهرام (۱۳۹۱)، "نقد و ارزیابی تحلیل گفتمانی لاکلا و کاربرد آن در سیاست"، مجله سیاست زمستان ۱۳۹۱، شماره ۲۴ علمی- پژوهشی، صص ۲۲ - ۱
- "اساسنامه جمعیت هلال احمر جمهوری اسلامی ایران" (۱۳۸۸)، ناشر اداره روابط عمومی جمعیت هلال احمر
- بخشایشی اردستانی، احمد (۱۳۸۸)، "تحلیل گفتمانی در بازانندیشی اجتماعی"، مجله سیاست، بهار ۱۳۸۸، شماره ۹، صص ۶۳
- تاجیک، محمدرضا (۱۳۷۹)، "گفتمان و تحلیل گفتمانی"، فرهنگ گفتمان، تهران
- حقیقت، سید صادق (۱۳۸۵)، "روش شناسی علوم سیاسی"، دانشگاه مفید، قم
- رسولی، مهستی؛ امیرآشنایی، زهرا (۱۳۹۰)، "تحلیل و محتوا با رویکرد کتب درسی"، انتشارات جامعه شناسان، چاپ اول، تهران
- شاکرین، حمیدرضا (۱۳۸۸)، "لیبرالیسم و اسلام"، کتاب نقد، سال یازدهم، شماره ۵۱-۵۰، بهار و تابستان
- ضیغمی، رضا؛ باقری نسامی، معصومه؛ حق دوست اسکویی، سیده فاطمه؛ یادآور نیکروش، منصوره (۱۳۸۷)، "تحلیل محتوا"، فصلنامه پرستاری ایران، دوره بیست و یکم، شماره ۵۳، بهار ۱۳۸۷
- کسرابی، محمدسالار؛ پوزش شیرازی، علی (۱۳۹۰)، "تحلیل گفتمان جنبش دانشجویی پس از پیروزی انقلاب اسلامی با استفاده از نظریه گفتمان لاکلا و موفه (۱۳۷۸-۱۳۵۸)"، فصلنامه سیاست، مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی دوره ۴۱، شماره ۳، صص ۲۴۵-۲۲۷
- کلانتری، صمد؛ عباس زاده، محمد؛ سعادت، موسی؛ رعناپور، محمد؛ محمد پور، نیر (۱۳۸۸)، "تحلیل گفتمان: با تأکید بر گفتمان انتقادی به عنوان روش تحقیق کیفی"، مجله جامعه شناسی، سال اول، شماره چهارم، صص ۲۸-۷
- مظفری، آیت (۱۳۹۰)، "تکریم انسان از منظر اسلام و لیبرالیسم"، مجله انسان پژوهی دینی، سال هشتم، شماره ۲۵، بهار و تابستان، صص: ۱۲۵-۱۱۱

- معارف (۱۳۸۲)، "دوران سازندگی /تحلیلی بر تحولات اجتماعی - سیاسی پس از آن انقلاب اسلامی (۱۳۶۱ - ۱۳۷۶)"، مجله علمی - خبری استادان معارف اسلامی دانشگاه‌های سراسر کشور در معاونت امور اساتید و دروس معارف اسلامی نهاد نمایندگی مقام رهبری در دانشگاه‌ها، اردیبهشت ۱۳۸۲، شماره ۱۲

- مقدمی، محمدتقی (۱۳۹۰)، "نظریه تحلیل گفتمان لاکلا و موف و نقد آن"، مجله معرفت اجتماعی - فرهنگی، سال دوم، شماره دوم، صفحه ۹۱-۱۲۴

- "مقدمه‌ای بر طرح تحقیق نظام حکومتی الگو" (۱۳۹۰)، دانشگاه عالی دفاع ملی، معاونت پژوهش و تولید علم، انتشارات دانشگاه عالی دفاع ملی، تهران

- نوربالا، احمدعلی؛ اکرامی نسب، نادر؛ نجفی، مهدی (۱۳۹۱)، "آشنایی با جمعیت هلال احمر جمهوری اسلامی ایران"، کتاب جامع بهداشت عمومی، فصل ۲، گفتار ۸، چاپ سوم، وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، معاونت تحقیقات و فناوری

ب- منابع انگلیسی:

-Johnson, Clarence Sholé (2010). Public Morality, Liberalism and Virtue Ethics. Caribbean Journal of Philosophy, Vol 2, No 1.

-Laclau, E(1990). New Reflections on the Revolution of Our Time. London: Verso.

پ- سایت‌ها:

امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی). مجموعه بیانات وبسایت دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت ... العظمی

خامنه‌ای (مدظله‌العالی) - قابل دسترسی در:

-<http://farsi.khamenei.ir>

-http://www.elib.hbi.ir/persian/PUBLIC_HEALTH_EBOOK/PUBLIC_HEALTH_INDEX

-<http://www.hawzah.net/fa/magazine/view/5211/5568/53601>

-http://rcs.ir/?page_id=137

-<http://ojs.mona.uwi.edu/index.php/cjp/article/view/2496>

